

Barokowe rozważania o kruchości ludzkiej egzystencji w oparciu o wiersz Daniela Naborowskiego *Krótkość żywota*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Schemat](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Barbara Judkowiak, *Myślenie wierszem. O twórczości Daniela Naborowskiego*, [w:] *Glosariusz od starożytności do pozytywizmu*, red. T. Patrzalek, Wrocław-Warszawa-Kraków 1992, s. 99–101.
- Źródło: Daniel Naborowski, *Krótkość żywota*.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli (fragment)*, tłum. T. Żeleński-Boy.
- Źródło: Olga Tokarczuk, *Okno. Olga Tokarczuk o pandemii*, dostępny w internecie: <https://culture.pl/pl/artykul/okno-olga-tokarczuk-o-pandemii>.

Barokowe rozważania o kruchości ludzkiej egzystencji w oparciu o wiersz Daniela Naborowskiego *Krótkość żywota*

Franciscus Gijsbrechts, *Vanitas*, pomiędzy 1672 a 1676
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Jedną z głównych idei kulturowych epoki baroku była refleksja nad przemijaniem, ujmowana w motyw *vanitas*. Poetycką ilustracją tych tendencji jest utwór jednego z najważniejszych twórców XVII-wiecznych, Daniela Naborowskiego. Wiersz *Krótkość żywota* obrazuje dylematy, z jakimi zmagali się twórcy, a także odbiorcy barokowej twórczości.

Twoje cele

- Przeanalizujesz teksty literackie: fragment *Mysli* Blaise'a Pascala oraz fragment *Krótkości żywota* Daniela Naborowskiego, zwracając uwagę na właściwą linię analizy i interpretacji.
- Określisz istotę rozważań dotyczących kruchości ludzkiej egzystencji.
- Omówisz popularny w sztuce i literaturze baroku motyw *vanitas*.

Przeczytaj

((Barbara Judkowiak

Myślenie wierszem. O twórczości Daniela

Naborowskiego

Dwie nieskończoności

Splot wielorakich czynników w XVII w., takich jak wstrząsy społeczne (...), ekspansja geograficzna, a przede wszystkim rozwój nauk matematyczno-przyrodniczych (odkrycia Kopernika, Keplera, Bacona i Galileusza) zachwiały podstawami widzialnego, „oswojonego” świata, poszerzyły granice poznania ku niedosiężnym granicom makro- i mikrokosmosu. To, co zobaczono przez świeżo wynaleziony teleskop i mikroskop – paraliżowało. Ziemia się skurczyła, Kosmos poszerzył. Bóg się oddalił, nie objawiał się w chaosie świata. Człowiek musiał się odnaleźć w tym świecie i na nowo określić. Musiał stawiać sobie dramatyczne pytania egzystencjalne.

Wartość chwili a świadomość przemijania

Kiedy czas sakralny, odmierzany w średniowieczu obrzędami, został wzbogacony czasem historycznym, to naturalną konsekwencją stało się nasilenie odpowiedzialności za każdą, przemijającą chwilę.

Szczególnie dramatycznie odczuwali to ludzie baroku na skutek otwarcia się nieskończoności: idea *vanitas vanitatum* (marność nad marnościami), wyrażona przez biblijnego Koheleta, stała się w baroku znów bliska. Przemijanie i marność rzeczy ziemskich to stały motyw refleksyjnej poezji baroku. Harmonia sprzeczności (*concordia*

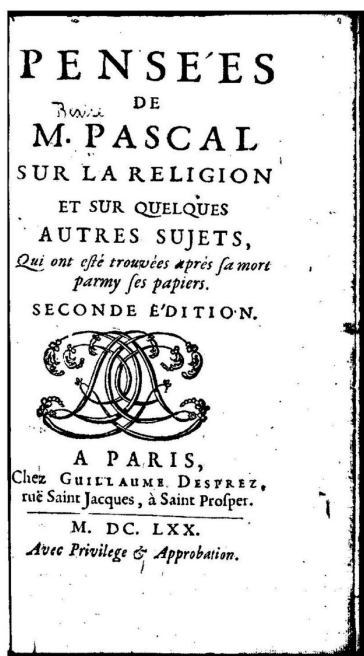

Angelo Caroselli, *Alegoria Vanitas*, pomiędzy 1625 a 1630

Źródło: Autor nieznany, domena publiczna.

Człowiek baroku, rozważając swoje miejsce w nietrwałym świecie, fascynował się, ale i przerażał takimi pojęciami, jak wszechświat, czas czy nieskończoność. Filozoficznym kontekstem tych niepokojów mogą być *Myśli* Blaise'a Pascala. Daniel Naborowski, reprezentujący nurt mistyczny w tej epoce, wyraźnie nawiązuje do owych rozważań, przedstawiając życie ludzkie jako „czwartą część mgnienia”.

1. Drugie wydanie *Myśli* Blaise'a Pascala, 1670
2. Jean-Édouard Dargent, ilustracja z książki *Histoires des météores* przedstawiająca wizerunek Blaise'a Pascala, s. 135, 1870

Blaise Pascal

“ *Myśli* (fragment)

Kiedy zważam krótkość mego życia, wchłoniętego w wieczność będącą przed nim i po nim, kiedy zważam małą przestrzeń, którą zajmuję, a nawet którą widzę, utopioną w nieskończonym ogromie przestrzeni, których nie znam i które mnie nie znają, przerażam się i dziwię, iż znajduję się raczej tu niż tam, nie ma bowiem racji, czemu raczej tu niż gdzie indziej, czemu raczej teraz niż wtedy... Kto mnie tu postawił? Na czyj rozkaz i z czyjej woli przeznaczono mi to miejsce i ten czas?...

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli (fragment)*, tłum. T. Żeleński-Boy.

Słownik

antynomia

(gr. *antinomia* – sprzeczność praw) – paradoks, sprzeczność

mistycyzm

(gr. *mystikós*) termin określający różnorodne przeżycia religijne oparte na indywidualnej więzi z rzeczywistością pozazmysłową, Bogiem

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Na podstawie grafiki interaktywnej stwórz mapę myśli zawierającą konteksty przydane przy interpretacji wiersza *Krótkość żywota* Daniela Naborowskiego. Następnie wskaż ich wpływ na sposób czytania utworu.

1. Franciscus Gijsbrechts, *Vanitas*, ok. 1675
2. Peter Paul Rubens, *Wielki Sąd Ostateczny*, ok. 1617
3. Portret Blaise'a Pascala (autor nieznany), XVII w.
4. Od góry: Pierfrancesco Cittadini, *Vanitas*, XVII w.; Frans Hals, *Portret młodzieńca z czaszką*, ok. 1626-1628

Źródło: domena publiczna.

Polecenie 2

Na podstawie multimedium oraz innych źródeł wyjaśnij, na czym polegał popularny w sztuce i literaturze baroku motyw *vanitas*. Wymień jego charakterystyczne symbole.

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Schemat

Nauczysz się

Twoim zdaniem będzie skonstruowanie pracy na temat:

W oparciu o fragment *Myśli* Blaise'a Pascala i wiersz Daniela Naborowskiego *Krótkość żywota* określ istotę rozważań dotyczących kruchości ludzkiej egzystencji. Odwołaj się do kontekstów kulturowych baroku.

Zanim przystąpisz do pracy zapoznaj się z poniższym schematem oraz zrealizuj przedstawione etapy modelu analizy i interpretacji utworu lirycznego.

Metoda eksplikacji tekstu

Podstawowe kroki przed redagowaniem planu eksplikacji

1. Przeczytaj uważnie wybrany utwór lub jego fragment i zredaguj listę trudności rzeczowych i językowych, które utrudniają zrozumienie utworu; wyjaśnij to, czego nie rozumiesz, korzystając z dostępnych ci źródeł tradycyjnych i online.
2. Rozpoznaj myśl przewodnią tekstu, czyli jego temat i rodzaj działania, do którego temat nakłania (zastanów się, czy jest to np.: rozkaz, pytanie lub po prostu sformułuj cel intencji autora).
3. Zbadaj układ tekstu, sprawdź, jakie motywy składowe rozwijają temat i jakie są między nimi granice.
4. Rozpoznaj i nazwij tonację utworu, nastrój oraz postawę nadawcy (np.: ironizowanie, dystansowanie się, utożsamianie się).
5. Wykorzystaj konteksty, czyli dodatkowe, zewnętrzne argumenty, które potwierdzają lub negują wstępne odczytanie utworu.
W tym celu:
  - przeanalizuj umiejscowienie fragmentu tekstu w całym dziele, z którego pochodzi (np.: zbiór wierszy, tom poetycki, całość dramatu lub utworu prozatorskiego).

- Sprawdź, czy okoliczności powstania utworu mają związek z podjętym tematem, pomijaj to, co jest nieistotne dla zrozumienia tekstu.
6. Zbadaj umiejscowienie tekstu w tradycji literackiej; jeśli to możliwe, wskaż stosunek tekstu do pierwowzoru, gatunku, stylu, prądu artystycznego.
7. Analiza metodyczna tekstu, czyli „przyglądanie się tekstowi w szczegółach”:
- zwróć uwagę na graficzną organizację tekstu; układ wersów, wszelkie zjawiska struktury dźwiękowej;
  - przeanalizuj wszystko, co jest w tekście związane z leksyką, gramatyką i stylistyką np.: słownictwo abstrakcyjne i konkretne, słowa kluczowe, synonimy, antonimy, figury słowne, przenośne i dosłowne użycie wyrazów;
  - zwróć uwagę na zastosowane typy zdań, logiczną i stylistyczną strukturę, wskaźniki zespolenia między zdaniami;
  - poddaj analizie budowę tematyczną utworu, sformułuj temat i wskaż wszystkie elementy znaczeniowe, które temat stanowią;
  - opisz sytuację komunikacyjną, której składnikiem jest tekst, np.: sytuacja zewnętrzna (autor – publiczność), sytuacja wewnętrzna (podmiot i wirtualny adresat wypowiedzi);
  - przeanalizuj segmentację tekstu na różnych poziomach jego organizacji: dźwiękowym, składniowym, tematycznym oraz pragmatycznym, czyli na poziomie aktu mowy.

8. Podsumowanie:

- zweryfikuj wstępną tezę odczytania utworu, wybierz ze swoich ustaleń te cechy tekstu, które są najważniejsze w uzasadnieniu jego rozumienia, i te, które są mniej ważne, oraz te, które możesz pominąć.
- przeprowadź selekcję materiału rzeczowego i zacznij redagować planu eksplikacji.

Autor: Bożena Święch, Małgorzata Kosińska-Pułka. Opracowane na podstawie: Aleksander Wit Labuda, Władysław Dynak, *Eksplikacje literackie cz. 2*, Wrocław 1999.

” Blaise Pascal

Myśli (fragment)

Kiedy zważam krótkość mego życia, wchłoniętego w wieczność będącą przed nim i po nim, kiedy zważam małą przestrzeń, którą zajmuję, a nawet którą widzę, utopioną w nieskończonym ogromie przestrzeni, których nie znam i które mnie nie znają, przerażam się i dziwię, iż znajduję się raczej tu niż tam, nie ma bowiem racji, czemu raczej tu niż gdzie indziej, czemu raczej teraz niż wtedy... Kto mnie tu postawił? Na czyj rozkaz i z czyjej woli przeznaczono mi to miejsce i ten czas?...

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli (fragment)*, tłum. T. Żeleński-Boy.

” Daniel Naborowski

Krótkość żywota

Godzina za godziną niepojęcie chodzi:

Był przodek, byłeś ty sam, potomek się rodzi.

Krótką rozprawą: jutro – coś dziś jest, nie będziesz,

A żeś był, nieboszczyka imienia nabędziesz;

Dźwięk, cień, dym, wiatr, błysk, głos, punkt – żywot ludzki słynie.

Słońce więcej nie wschodzi to, które raz minie,

Kołem niehamowanym lotny czas uchodzi,

Z którego spadł niejeden, co na starość godzi.

Wtenczas, kiedy ty myślisz, już był, nieboże;

Między śmiercią, rodzeniem byt nasz ledwie może

Nazwan być czwartą częścią mgnienia; wielom była Kolebka grobem,
wielom matka ich mogiła.

Źródło: Daniel Naborowski, *Krótkość żywota*.

Etap pierwszy: przyswojenie tekstu

Polecenie 1

Przeczytaj głośno każdy z tekstów, następnie zanotuj swoje pierwsze refleksje i zapisz wstępną hipotezę interpretacyjną.

Polecenie 2

Opracuj listę wyrazów, form fleksyjnych, składniowych oraz trudności rzeczowych, które mogą utrudniać twoje wstępne rozumienie tekstów, i wyjaśnij je, korzystając z dostępnych źródeł tradycyjnych i online.

Etap drugi: zrozumienie treści

Polecenie 3

Przejdź do ustaleń bardziej szczegółowych, odpowiedz na pytania: Jak rozumiem te teksty? Jak one na mnie oddziałują?

Polecenie 4

Zaznacz te wersy, słowa, które wydają ci się ważne, kluczowe dla odczytania fragmentu *Myśli* Blaise'a Pascala.

Polecenie 5

Zredaguj krótką notatkę, w której zwrócisz uwagę na następujące elementy: myśl przewodnią wiersza *Krótkość żywota*, informacje o podmiocie lirycznym, czyli osobie mówiącej, układ i tonację tekstu; a także w której zawrzesz własne spostrzeżenia. Zapisz ją w formie mapy myśli.

Polecenie 6

Wybierz z wiersza *Krótkość żywota* Daniela Naborowskiego i opisz środki artystycznego wyrazu i określ ich związek z myślą przewodnią/tezą lub hipotezą.

Etap trzeci i czwarty: analiza i interpretacja tekstu

Polecenie 7

Zastanów się, dlaczego każdy z tekstów został napisany właśnie w taki sposób? Zapisz swoje przemyślenia.

Polecenie 8

Wypisz argumenty potwierdzające wstępne odczytanie wiersza Naborowskiego w jego kontekstach; (zastanów się nad umiejscowieniem utworu poetyckiego w zbiorze, z którego pochodzi, przeanalizuj okoliczności powstania wiersza, wskaż związek utworu z tradycją literacką; weź pod uwagę np.: gatunek, styl poetycki, kierunek artystyczny). Pamiętaj, że najważniejsze są te argumenty, które wynikają z treści analizowanego wiersza, a pozostałe pomagają w interpretacji, wzbogacają ją, potwierdzają.

Polecenie 9

Przeanalizuj poniższy schemat. Zapoznaj się ze wskazówkami interpretacyjnymi, które są w nich zawarte. Następnie napisz krótką interpretację wiersza Daniela Naborowskiego *Krótkość żywota*.

Praca domowa

Wykorzystując zebrane dotychczas informacje napisz pracę na temat:

W oparciu o fragment *Myśli* Blaise'a Pascala i wiersz Daniela Naborowskiego *Krótkość żywota* określ istotę rozważań dotyczących kruchości ludzkiej egzystencji. Odwołaj się do kontekstów kulturowych baroku.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Barokowe rozważania o kruchości ludzkiej egzystencji w oparciu o wiersz Daniela Naborowskiego *Krótkość żywota*

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele lekcji. Uczeń:

- przeanalizuje teksty literackie: fragment *Myśli* Blaise'a Pascala oraz fragment *Krótkości życia* Daniela Naborowskiego, zwracając uwagę na właściwą linię analizy i interpretacji;
- określi istotę rozważań dotyczących kruchości ludzkiej egzystencji;
- omówi popularny w sztuce i literaturze baroku motyw *vanitas*.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Barokowe rozważania o kruchości ludzkiej egzystencji w oparciu o wiersz Daniela Naborowskiego *Krótkość żywota*”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Ilustracja interaktywna” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i rozwiązywać zadania.
2. **Recytacja.** Chętni lub wybrani uczniowie przygotowują się do głośnego czytania utworu w e-materiale: *Kruchość żywota* z elementami aktorskiej interpretacji.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla i odczytuje temat lekcji oraz zawarte we wprowadzeniu do e-materiału cele zajęć i prosi uczniów lub wybraną osobę o sformułowanie kryteriów sukcesu.
2. Nauczyciel inicjuje rozmowę wprowadzającą w temat lekcji.

Faza realizacyjna:

1. **Odczytanie tekstu literackiego z elementami interpretacji aktorskiej.** Wybrana przed lekcją osoba prezentuje recytację utworu: *Krótkość żywota*. Po uczniowskiej prezentacji pozostała część klasy przedstawia swoje wrażenia dotyczące utworu oraz prezentacji. Uczniowie zapisują swoje wrażenia w formie notatki.
2. **Kształcenie umiejętności analizowania i interpretowania utworów poetyckich.** Uczniowie dzielą się na 4-osobowe grupy i postępują według ustalonego trybu pracy:
  - Wstępne rozpoznanie. Określenie nadawcy i odbiorcy wypowiedzi, typu liryki oraz sytuacji lirycznej.
  - Określenie tematu utworu.
  - Analiza środków stylistycznych. Zwrócenie uwagi na język i styl utworu, wskazywanie, nazywanie i określanie funkcji środków poetyckiego wyrazu.
  - Ukształtowanie wypowiedzi. Określenie cech gatunkowych utworu i dominanty kompozycyjnej.
  - Postawienie tezy interpretacyjnej i wspólna dyskusja z przywołaniem argumentów.
  - Przywołanie kontekstów: historycznoliterackich, filozoficznych, estetycznych oraz wynikających z własnego doświadczenia ucznia.
 Nauczyciel może wyznaczyć zdolnego ucznia do pomocy określonej grupie lub grupom uczniów (ekspert).

3. **Praca z multimediami.** Uczniowie w zespołach dwuosobowych zapoznają się z treścią materiału w sekcji „Ilustracja interaktywna” oraz poleceniem: Na podstawie grafiki interaktywnej stwórz mapę myśli zawierającą konteksty przydane przy interpretacji wiersza *Krótkość żywota* Daniela Naborowskiego. Następnie wskaż ich wpływ na sposób czytania utworu. i wspólnie rozwiązują zadanie.
4. **Praca z drugim multimediami.** Nauczyciel czyta polecenie: Twoim zdaniem będzie skonstruowanie pracy na temat: W oparciu o fragment *Myśli* Blaise’a Pascala i wiersz Daniela Naborowskiego *Krótkość żywota* określ istotę rozważań dotyczących kruchości ludzkiej egzystencji. Odwołaj się do kontekstów kulturowych baroku. Zanim przystąpisz do pracy zapoznaj się z poniższym schematem oraz zrealizuj przedstawione etapy modelu analizy i interpretacji utworu lirycznego. i prosi uczniów, aby w parach przygotowali rozwiązanie na podstawie wskazówek w sekcji: Schemat.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Wykorzystując zebrane dotychczas informacje napisz pracę na temat: W oparciu o fragment *Myśli* Blaise’a Pascala i wiersz Daniela Naborowskiego *Krótkość żywota* określ istotę rozważań dotyczących kruchości ludzkiej egzystencji. Odwołaj się do kontekstów kulturowych baroku.

Materiały pomocnicze:

- *Metodyka literatury*, tom 1 i 2, Warszawa 2001.
- *Doskonalenie warsztatu nauczyciela polonisty*, pod red. Anny Janus-Sitarz, Kraków.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Ilustracja interaktywna” do podsumowania lekcji.